

kao i za crkvenu povijest prvih kršćanskih vremena od ne male vrijednosti. — S katol. stanovišta doprinio je k tome dragocijeni prilog u novije vrijeme vrijedni sarajevski Isusovac P. Bock (Brotbitte des Vaterunser. Paderborn) i ne davno J. Hensler (Das Vaterunser. Texte und literarkritische Untersuchung. Münster 1915); s protestantske strane O. Dibelius, Chase i Löscheke, a sada i G. Walther. — On izabire predmetom svoje rasprave samo grčke teologe, od kojih posjedujemo veće odlomke razjašnjenja „očenaša“. Obraduje prema tome Klemensa Aleksandr., Origena, Cirila Jerus., Grgura Niskog, Ivana Zlatoustog, Cirila Aleksandr., Maksima Confes i Petra Laodic. — Primjetiti nam je, da od Klem. Aleks. nemamo nikakvog razjašnjenja k „očenašu“, a opet Petar Laodicejski nije zadnji među grčkim bogoslovima, koji su tumačili molitvu Gospodnju. Autor nezna, da imamo i od Izidora Peluzija († 440), učenika sv. Ivana Zlatoustog, jednu egzegezu Očenaša u 24. listu četvrte knjige njegovih epistula upravljenih na dijakona Eutomija: *εις τὸ Πάτερ ἡμῶν* (Migne Patr. Gr. 78. col. 1074—76.). Isto tako u 59. knjizi grčke patrologije od Migna (col. 626) nalazi se i jedna *Ἐκρηψέλα εις τὸ Πάτερ ἡμῶν* pripisana krivo sv. Ivanu Zlat., koja se u svojoj bitnosti posve slaže s nekom anonimnom, što ju je izdao Stephan le Moync (Varia sacra. Lugduni 1685. II. 63-67.). Pisac je kod prikazivanja termina u pojedinih bogoslova netočan i zato okreće značenje riječi, kako njegovom apriornom sudu konvenira. Značenje nekog termina u sv. otaca nemiše se vaditi samo iz jednog njihovog djela, nego treba uzeti u obzir i druge spise, u kojima oni ne traktiraju ex professo stanovitu kvestiju. Katolički će istraživač kršćanskih starina pri proučavanju Waltherova djela kao i uopće pri čitanju nekatoličkih spisa biti na oprezu i znati i sam digitum suum ad fontes intendere.

J. Pavić.

Hörmann J.: Untersuchungen zur griechischen Laienbeicht. Ein Beitrag zur allgemeinen Bussgeschichte. Donauwörth 1913, 300 M. 4.

U povijesti dogme najteži i najvažniji punkt zaprema nauka o oproštenju grijeha — svetog ispovijedi. Nadasve pak tvori zanimivu točku t. zv. ispovijed pred redovnicima-laicima u srednjem vijeku. S katol. strane obradio je tu temu s obzirom na zapad Georg Gromer u svojoj izvrsnoj studiji: Die Laienbeichte im Mittelalter. München 1909. i prije A. M. Königer (Die Beichte nach Cäsarius von Heisterbach) pak Gillmann u „Katholik“ (1909). — Kako stoji pitanje o toj ispovijedi u grčkoj crkvi nije nam do sada nitko monografično predstavio, makar je berlinski profesor Karlo Holl god. 1898. indirekte traktirao tu kvestiju (Enthusiasmus und Bussgewalt im griechischen Mönchtum. Eine Studie zu Symeon dem neuen Theologen. Leipzig 1898). — I Josip Hörmann ovisan je o K. Hollu gotovo na svakoj stranici, ali ipak se ne može reći, da je njegovo djelo prosti plagijat. Hörmannovo djelo obuhvaća tri dijela: u prvom raspravlja o t. zv. entuzijastičkom i charizmatičnom raspoloženju grčkih redovnika, u drugom o stanju javne i privatne pokore na istoku, a u trećem o samoj ispovijedi pred redovnicima laicima. U rezultatima se slaže s pomenutim već berlinskim teologom, da je naime izvršivanje sakramenta s. poenitentiae u grčkoj knjizi bilo entuzijastičko sve do u 13. vijek, t. j. spojeno sa duševnom savršenošću (*πνεῦμα*) crkvenih službenika. Dakle monasi kao *τάξις τῆς μεταβολῆς* par excellence bez obzira na to imaju li sv. red ili ne, imali li biti ministri s. poenitentiae. U istinu je i narod tražio u njih najvećma razriješenje. — Hörmann obraduje to pitanje posve s historičkoga stanovišta ne dirajući u dogmatičnu ispravnost. Mi pripuštamo, da se u istočnoj crkvi mogla ta praksa uzdržati tako dugo s razloga, što tamo crkvena disciplina nije nikad dospjela do one savršenosti, do koje na zapadu, osobito što se tiče izvršivanja sv. sakramenata; ali je u glavnom i u istočnoj crkvi kao i u zapadnoj bilo dogmom, da je samo razriješenje od svećenika valjano. Zato je slavni grčki kanonista Balsamon ustao tako odlučno protiv tih laičkih ispovijedi. Što se tiče Origena u ovom pitanju autor bi bio morao upotrijebiti i učene rasprave od Scheela u

Göttingen gelehrt. Anzeiger 1903. str. 291 i dalje isto tako dragocijeni materijal u H. Суворовъ: Къ вопросу о тайной исповѣди и о духовникахъ въ восточной церкви. Москва 1906.

Djelo je pisano lijepim stilom i zaslužuje, da se prouči.

Juraj Pavić.

Anrich Gustav: Hagios Nikolaos. Der hl. Nikolaos in der griechischen Kirche. Bd. I. Texte. Leipzig und Berlin 1913 s. 464 M. 18.

Već je Hippolyld Delehaye u svojim hagiografskim legendama (*Les légendes hagiographiques Paris 1910*) upozorio na oprez kod proučavanja života pojedinih svetaca prvih vremena, osobito pak onih, oko kojih je pučka mašta savila svoj ružičasti vijenac. Zato su nam od velike potrebe kritična izdanja najstarijih tekstova pojedinih vitā, Nadasve pak to vrijedi za svece istočne crkve ex professo. Osim onih životopisa, što ih izdavaju Bollandiste, posjedujemo još izdanja od H. Usenera o sv. Theodoziju i Tychonu, (*Der hl. Theodosios. Schriften des Theodoros Kyrillos. Leipzig 1890*; *Der hl. Tychon. Leipzig 1907*), zatim od K. Krumbachera-Ehrharda o sv. Jurju (*Abhandl. d. bayer. Akademie der Wissenschaften München 1912*) i od priv. docenta J. B. Haushera o istom predmetu (*Der hl. Georg. Leipzig 1912*) i od istoga Miracula S. Georgii. Leipzig 1913 str. 178.), a sada evo nam i o sv. Nikoli. — Djelo je proračunano na dvije sveske, od kojih je izašla prva. Autor se ograničuje samo na rukopise grčkoga podrijetla, ali uzimlje u obzir i tekste, koji su nam se sačuvali u armenskom ili u slavenskom prijevodu. Sadržaj je sljedeći: 1. vita Nicolai Sionitae. 2. Praxis de stratelatis. 3. Praxis de tributis. 4. Vita per Michaëlem. 5. Methodius ad Theodorum. 6. Encomium Methodii. 7. Thaumata tria. 8. Teksti iz Synaksara. 9. Vita compilata. 10. Vita per Metaphrasten. 11. Vita acephala. 12. *Βίος ἐν συντόμῳ* s Paraleloma. 13. Vita Lycio-Alexandrina. 14. *Περίοδοι Νικολάου*. 15. Thaumata singula. 16. Encomium Neophyti. 17. Encomium Andreae Cretensis. 18. Encomium Procli. 19.

Translatio Barim graece. 20. Testimonia. — Teksti su izdani kritično po svim zahtjevima novije grčke paleografije, u drugoj pak svesci imalo bi slijediti razjašnjenje sa staništa literarnoga i historičkoga. Kad izade osvrnut ćemo se.

J. Pavić.

Mercati Sylv. Jos. : S. Ephre mi Syri opera. Textum syriacum, graecum, latinum ad fidem codicum recensuit prolegomenis notis indicibus instruxit. Tomus I. (Monumenta biblica et ecclesiastica vol. I.) Romae 1915. pg. 231. Fr. 12.

Prije dvadeset i dvije godine ustvrdio je današnji sveuč. prof. u Freiburgu švicarskom Hubert Grimme (sada u Münsteru) u svom djelu: *Der Strophengebäude in den Gedichten Ephraems des Syrers. Mit einem Anhang über den Zusammenhang zwischen syrischer und byzantinischer Hymnenform.* [Collectanea Friburgensia vol. II. Freiburg-Sch. 1893.] da je grčka crkvena poezija u svojoj ritmici proizašla iz sirske, napose pak da stoji pod uplivom sv. Efrema Sirkoga. Ako još to pitanje nije sve do danas riješeno, opet je sigurno, da je poznavanje Efrema Sirkog od velike važnosti i za poznavanje srednjovječne grčke teologije. Nuzgredice neka bude spomenuto samo to, da grčka veličanstvena pjesna na čast Presv. Bogorodici zvana *Ἀνάδιωτος* potječe od jednog učenika sv. Efrema; pa ako se usporedi ta pjesna s Efreimovim pjesničkim tvorevinama, pada u oči neobična sličnost. Zato se i tako napeto očekivalo izdanje djela sv. Efrema sa strane svih onih, koji se bizantinskom teologijom bave. Za ovaj posao nitko se nije prikladniji našao do poznatoga patriste Silvija Mercatija. Izdanje je proračunano na više djela a ova opet na sveske. Prva sveska sadržaje *Sermones in Abraham et Isaac, in Basilium Magnum, in Eliam.* Prije svakoga sermona dodan je izvrstan uvod s opisima kodeksā, a iza njega komentar. Osobito je zanimiv prvi predgovor Mercatijev k *Sermo in Abraham et Isaac*, u kome razjašnjuje odnošaj homilije Grgura